

Psychologie

PhDr. Andrea Mikotová, Ph.D.

Jak zkoumat lidskou duši?

**Výzkumné metody v
psychologii**

Výzkumné vs. diagnostické metody

Výzkum	Psychodiagnostika
Cílem je získat data o neznámém jevu v populaci	Cílem je popsat stav jednotlivce za určitým účelem v praxi (např. diagnostika poruchy, hodnocení způsobilosti, nadání atd.)
Metody se vytvářejí, využívají a přizpůsobují podle cílů výzkumu	Používané metody musí být STANDARDIZOVANÉ a musí obsahovat NORMY (tj. byl proveden velký výzkum v populaci a ví se, jaké skóry jsou normální, kritické atd.)
Vyhodnocení testů je nezávislé na výzkumníkovi, objektivní – ty samá data by získal i jiný výzkumník	Metody může vyhodnocovat pouze odborník-psycholog, pracuje s několika zdroji informací najednou

Psychologie: pravděpodobnostní vědecká disciplína

- Psychologie je **pravděpodobnostní** (stochastická; probabilistická) vědecká disciplína.

Hlavní výzkumné designy:

- Experiment/Kvázi-experiment
- Korelační studie
- Průzkum
- Longitudinální studie
- Systematické pozorování
- Kvalitativní přístupy – kazuistika, různé typy analýzy produktu (např. textu), rozhovor atd.

Psychologie: pravděpodobnostní vědecká disciplína

- Psychologie je **pravděpodobnostní** (stochastická; probabilistická) vědecká disciplína.

Hlavní výzkumné **METODY**:

- Pozorování/Sebepozorování
- Rozhovor
- Psychologický test (papír-tužka, elektronický, performační atd.)
- Dotazník
- Nástroje pro objektivní měření psychologických projevů (např. fyziologické projevy emocí, zobrazování metody, eye-tracking, snímače pohybů atd.)
- Analýza produktu/projevu

Psychologie: pravděpodobnostní vědecká disciplína

- Psychologie je **pravděpodobnostní** (stochastická; probabilistická) vědecká disciplína.

Hlavní výzkumné designy:

- Experiment/Kvázi-experiment
- Korelační studie
- Průzkum
- Průřezový vs. longitudinální výzkum
- Systematické pozorování
- Kvalitativní přístupy – kazuistika, analýza produktu, rozhovor atd.

Kvantitativní vs. kvalitativní výzkum

- Základní otázka: **jak** přistupovat ke studiu lidského chování?
- V psychologii dosud **není stabilní metodologická orientace**, jako v některých jiných vědách:
- Matematika, chemie a pod.: akcent na kvantifikaci, tj. předmět zkoumání vyjádřit, analyzovat a manipulovat jím s využitím **čísel**.
- Jazykověda, umění, historie a pod.: akcent na kvalitativní znaky a procesy. Důraz na celostní **porozumění** danému jevu, procesu či události, a to v co nejširším kontextu.
- V psychologii se setkáváme jak kvalitativním, tak s kvantitativním výzkumem. Záleží na výzkumné otázce, zkoumané cílové skupině, zkoumaném jevu...
- Lze je také kombinovat.

Kvantitativní vs. kvalitativní výzkum

Kvantitativní	Kvalitativní
Číslelná data (např. hodnota IQ)	Nenumerická data (např. analýza napsaného textu)
Umožňuje ověření předem stanovené hypotézy	Hledá možná vysvětlení, která je ale dále nutné testovat
Zkoumání úzce zaměřeno na předem vybrané charakteristiky	Holistický (celostní) přístup – jev je zkoumán v celé své šíři
Preference kontrolovaných podmínek	Preference pozorování jevu v přirozených podmínkách
Co nejvíce výzkumných osob (o kterých víme pouze to, co jsme si stanovili na začátku)	Méně výzkumných osob (které poznáváme do hloubky)

1. Pozorování

- Nejstarší metoda psychologie. Zaznamenáváme vnější projevy.
- Pozorování může zahrnovat i měření pomocí objektivních metod (např. fyziologické projevy).
- Zahrnuje i sebepozorování (např. s pomocí záznamových archů nebo elektronických aplikací)

- Pozorování musí být:
  - systematické
  - plánované
  - selektivní
  - nezávislé na pozorovateli

1. Pozorování

Typy pozorování	
individuální	skupinové
zúčastněné	nezúčastněné
zjevné	skryté
v přirozených podmínkách	v laboratorních podmínkách
introspekce	extrospekce

2. Rozhovor

- Poskytuje informace o vnitřním světě – názorech, postojích, přáních, obavách, motivaci...
- Patří k nejobtížnějším diagnostickým postupům
- Nutná pečlivá příprava (stanovení cíle, výběr formy rozhovoru) a záznam informací
- **Typy rozhovorů:**
  - skupinový X individuální
  - strukturovaný X polostrukturovaný X volný

2. Rozhovor

- **Strukturovaný (standardizovaný)** – tážeme se každého dotazovaného stejné otázky ve stejném znění a pořadí (nejsnadnější typ rozhovoru)
- **Polostrukturovaný (částečně standardizovaný)** – dotkneme se všech vytyčených oblastí, ale není nutno dodržovat formulaci a pořadí otázek
- **Volný** – sice směřuje ke konkrétnímu cíli, ale cesty k jeho dosažení nejsou předem stanoveny
- Typy otázek: otevřené X uzavřené

Další kvalitativní metody

- 3. Kazuistika** – podrobné popsání jednoho případu (osoby) a jeho průběhu odborníkem – důležité např. u vzácných charakteristik, životních historií nebo poruch (psychologické zvláštnosti u specifických poškození mozku)
- 4. Analýza produktů** - rozbor textu nebo různých (i uměleckých) spontánních výtvorů

Testové metody

- **Psychologický test** – soubor standardizovaných úloh, jejichž řešení má určitou vypovídající hodnotu o existenci a míře rozvinutosti určité psychické charakteristiky
- Např.: testy pozornosti, intelektu, paměti...
- Papír-tužka, elektronický test, performační test atd.

- **Osobnostní škály/dotazníky/inventáře** – neměří výkon, nýbrž se ptají na chování, prožívání nebo postoje (nemají správné a špatné odpovědi)

- Vyhodnocení testu/dotazníku ve výzkumu musí být nezávislé na výzkumníkovi

zelená

modrá

zelená

červená

červená

modrá

červená

modrá

červená

zelená

zelená

červená

modrá

červená

zelená

červená

modrá

červená

červená

zelená

modrá

zelená

červená

modrá

červená

modrá

červená

zelená

modrá

modrá

Experiment

- Jediná metoda ke zjištění **kauzálních** (příčinných) vztahů mezi jevy (tj. co je příčina a co je následek)
- Zkoumání psychických jevů v uměle navozených podmínkách a zaznamenávání daného jevu v těchto podmínkách. Podmínky cílevědomě měníme.
- Obvykle srovnáváme experimentální situaci (skupinu) s kontrolní situací (skupinou) – tyto se liší pouze (ne)přítomností podmínky, kterou zkoumáme. Kontrolujeme tak vliv dalších proměnných (např. individuálních rozdílů, motivace, fyzikálních podmínek experimentu, informovanosti účastníků atd.)
- Etická stránka experimentu
- Terénní exp. - v obvyklém prostředí
- Laboratorní exp. – v umělém prostředí

Dotazníkový výzkum

- **Dotazníky** - dopředu sestavené otázky v písemné podobě – na rozdíl od testů neměří výkon
- **výhoda:** rychlost a velké množství osob vyšetřených najednou
- **nevýhoda:** možné nepochopení otázky, riziko nízké motivace k pravdivým a vyčerpávajícím odpovědím, informace o dané osobě nejsou tak bohaté, jako u klinických metod.

Dotazníkový výzkum

VYUŽITÍ DOTAZNÍKŮ:

- **Korelační studie** – testujeme pouze statistické souvislosti, nikoli příčinnou souvislost (např. jestli nadání souvisí s motivací - můžeme předpokládat kauzalitu, ale dotazníky ji neověříme)
- **Průzkum** – pouze popisujeme, kolik lidí vykazuje určitou charakteristiku, jak je jev (chování, postoj, zkušenost atd.) zastoupen v populaci, nezkoumáme souvislosti
- **Longitudinální výzkum** – sledujeme jeden vzorek (kohortu) během delšího životního úseku – zkoumání vývoje nebo stability rysů a schopností, predikce patologie/životního úspěchu na základě charakteristik v dětství atd.